

Izvorni znanstveni članak

UDK 32.019.5:355.02>(497.4)

355.02:32.019.5>(497.4)

Primljeno u uredništvo: 1. prosinca 2005.

Prihvaćeno za tisak: 13. siječnja 2006.

Javna percepcija sigurnosti u Sloveniji

MARJAN MALEŠIČ*, LJUBICA JELUŠIČ**

Sažetak

Autori pretpostavljaju da je u procesu formiranja sigurnosne politike suvremenih država i međunarodnih institucija, utjecaj javnog mnijenja sve relevantniji i neposredniji. Na tom temelju autori predstavljaju slovensko javno mnijenje o odabranim sigurnosnim temama, prije svega o ugroženosti Slovenije, njenom članstvu u NATO-u i razvoju Slovenske vojske, posebno o njenoj ulozi u društvu i zadacima, učešću u mirovnim operacijama i načinu njenog popunjavanja vojnicima. U tom kontekstu autori između ostalog ukazuju na činjenicu da je prema očekivanjima javnosti ključni zadatak Slovenske vojske pomoć u slučaju prirodnih i tehničkih nesreća, a tek na drugom mjestu obrana države. To je posljedica dramatičnih promjena stvarne i percipirane ugroženosti Slovenije u posljednjem desetljeću.

Ključne riječi: javno mnijenje, sigurnost, ugroženost, NATO, Slovenska vojska, mirovne operacije, profesionalna vojska

Uvod

Prezentacija rezultata slovenskog javnog mnijenja o odabranim sigurnosnim temama, može početi jednostavnim pitanjem: je li istraživanje javnog mnijenja o sigurnosti uopće od neke važnosti? Page i Shapiro (1992: 37-66,

*

Dr. Marjan Malešič, izvanredni profesor i predstojnik Odbora za obramboslovno istraživačko centar na Fakultetu za društvene znanosti Univerziteta u Ljubljani, Kardeljeva ploščad 5; e-mail: marjan.malesic@guest.arnes.si.

**

Dr. Ljubica Jelušič, redovna profesorica i predstojnica Katedre za obramboslovje na Fakultetu za društvene znanosti Univerziteta u Ljubljani, Kardeljeva ploščad 5.

cit. po Burk 1994: 15), izvještavali su da su "politički lideri i znanstvenici duže vrijeme vjerovali da je za javno mnijenje, posebno na području vanjske politike, karakteristično neznanje, neorganiziranost, nestabilnost i neutjecajnost na javnu politiku." Vjerujemo da danas javno mnijenje u međunarodnoj zajednici i pojedinim državama, na području sigurnosne politike općenito i posebice na vojnom području, dobiva na važnosti. Ako provjerimo aktualnu znanstvenu literaturu koja se bavi javnim komuniciranjem, primijetit ćemo da se o javnom mnijenju govori kao o 'novoj međunarodnoj snazi' (new international force), 'međunarodnom sudu javnog mnijenja' (international court of public opinion) ili pak o javnom mnijenju kao 'općem arbitru' (common arbiter) između politika, političara i državnika.

Burk (1994: 16) napominje da su dugoročni trendovi u javnom mnijenju o većem broju društvenih pitanja pokazali da "bez obzira na to što pojedinačno mnijenje može izgledati kao besciljno, u zbiru, javno mnijenje je visoko organizirano i racionalno odgovara na dostupne informacije. Nasuprot tome što se mislilo u prošlosti, kada se jednom javni sud uspostavi, on dugoročno teži stabilnosti. Ako se mijenja – ponekad dramatično i neovisno od pokušaja elite da ga nadzire – to je obično razuman odgovor na promijenjene okolnosti."

U prošlosti, utjecaj javnog mnijenja na formiranje sigurnosne politike bio je po svojoj prirodi manje važan, posredan i dugoročan, dok je danas taj utjecaj izrazito relevantan i neposredan. U demokratskim društvima javno mnijenje postavlja ograničenja vladinoj akciji. Trice (1982: 507) je zapisao: "Javno mnijenje postavlja parametre koji određuju opseg alternativa određene politike, sa kojima raspolaže vlada i koje su prihvatljive za javnost". Legitimne odluke su donesene unutar ograničenja koja postavlja tolerancija javnosti. Ili kao što je primijetio Dalton (1988: 2, cit. po Manigart 2003: 329): "Javna percepcija općenito određuje prihvatljiva ograničenja unutar kojih politička elita mora rješavati različita politička pitanja." Ako su politički lideri za vrijeme hladnog rata na sigurnosnom području imali više prostora za manevriranje, događaji u posljednje vrijeme ukazuju na to da masovni mediji i javno mnijenje postaju akteri koje treba uzeti u obzir. Van der Meulen (2003: 299) naglasio je da je legitimnost institucija ključna za suvremena demokratska društva i da predstavlja jednu od bitnih karakteristika demokracije. "Za uspješno djelovanje, za njihov profesionalni etos i zahtjev za trošenje zajedničkih resursa, institucijama treba javno povjerenje. To se odnosi na parlamente, policiju, obrazovni sistem i na oružane snage" (ibid).

Ali, kao što je naglasio Hartl (2003: 15): "Proučavanje javnog mnijenja nije usmjereno samo na deskripciju stanja javnog mnijenja, nego je istovremeno usmjereno na dublje razumijevanje vrijednosti, odnosa i uvjerenja ljudi. Znanstvenici ne proučavaju samo usmjerenost javnog mnijenja nego isto tako njegovu intenzivnost, stabilnost, dosljednost i različite druge aspekte javne svijesti".

Istraživanje javnog mnijenja u Sloveniji

Društvene znanosti u Sloveniji bave se istraživanjem javnog mnijenja od početka šezdesetih godina prošlog vijeka, ali sistematski i dosljedni podaci o tome što javnost misli o pitanjima vezanim za sigurnost postoje od 1982. godine. Smatramo da su rezultati tih istraživanja, zajedno sa nalazima drugih znanstvenih metoda, značajno doprinijeli izgradnji legitimnog i racionalnog (nacionalnog) sistema sigurnosti u Sloveniji i razložnim opredjeljenjima u sigurnosnoj politici.

U članku ćemo predstaviti podatke iz našeg posljednjeg istraživanja o nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti koje je provedeno listopada i studenom 2003. godine. Anketirali smo 1065 punoljetnih građana metodom licem u lice. Sa vremenskog i kontekstualnog stajališta značajno je napomenuti da je istraživanje provedeno u periodu velikih sigurnosno-političkih i sistemskih promjena u Sloveniji, zbog očekivanog prijema u članstvo NATO-a i EU-a, intenzivnijeg učešća države u međunarodnim mirovnim i humanitarnim operacijama i promjene u načinu popunjavanja oružanih snaga: od opće vojne obaveze do u potpunosti profesionalne vojske, sa dobrovoljnim (plaćenim) rezervnim postrojbama i dobrovoljnim (plaćenim) služenjem vojnog roka. Rezultati istraživanja iz 2003. godine bit će, u određenim momentima, dopunjeni rezultatima sličnog istraživanja provedenog 2001. godine (na uzorku od 1095 ispitanika) i nekih prethodnih istraživanja.

Osnovna svrha istraživanja bila je da se istakne međusobna zavisnost promijenjenih okolnosti u oblasti međunarodne sigurnosti i društveno-ekonomskih, političkih, sigurnosnih i vrijednosnih promjena do kojih je došlo u Sloveniji, s jedne strane, i potrebe da se slovenski sistem nacionalne sigurnosti prilagodi procesima europske integracije, s druge strane.

Opće polazište bilo je da složeni procesi europske ekonomske, političke i sigurnosne integracije trebaju biti zasnovani na odgovarajućim znanstvenim rezultatima čitavog niza istraživačkih projekata, u kojima je primijenjeno više metoda društvenih znanosti, uključujući i istraživanja javnog mnijenja. Ova posljednja bila su zasnovana na četiri međusobno povezane pretpostavke: (1) Suvremene rasprave o sigurnosti uzimaju u obzir međuzavisnost ekonomskih, društvenih, političkih, vrijednosnih, ekoloških i vojnih faktora i na nacionalnom i na međunarodnom nivou. Osnovu za utvrđivanje nacionalne sigurnosne politike predstavlja široko poznavanje sigurnosti koje nadilazi okvir vojnog determinizma, karakterističnog za rasprave o sigurnosti vođene tokom hladnog rata; (2) Ostvarivanje nacionalne sigurnosti nerazdvojno je vezano sa ostvarivanjem međunarodne sigurnosti, stabilnosti i mira. Efekti negativnih sigurnosnih procesa u okruženju države imaju i neposredan i posredan utjecaj na njezinu sigurnost: mogućnost širenja konflikta, teroristička aktivnost, masovne migracije, šverc oružja, degradacija životne sredine, smanjene mogućnosti za ekonomsku suradnju i rast itd; (3) Proces ostvarivanja sigurnosti u suvremenim demokratskim državama karakteriziraju razlike i

sporenja u vezi sa zahtjevima, očekivanjima i vrijednostima između opće i stručne javnosti, političke elite i nacionalnih sigurnosnih struktura; (4) Vrijednosne promjene (rast individualizma, potrošačke kulture i hedonizma) i stvarni procesi koji se posljednjih godina javljaju u post-modernim društvima – pluralizacija i individualizacija, profesionalizacija i specijalizacija društvenih uloga, nepovoljni demografski trendovi – zahtijevaju odgovarajuća prilagođavanja sistema nacionalne sigurnosti i, posebno, vojne organizacije.

Naše istraživanje iz 2003. godine obuhvatilo je pet konceptijskih područja: percepcija prijetnji, međunarodne sigurnosne strukture (UN, EU, NATO, OESS), sistem nacionalne sigurnosti, sigurnosna kultura i vojna profesija. Na općem nivou, rezultati pokazuju da se velika većina građana Slovenije osjeća sigurnom, da se nastavlja trend sagledavanja važnosti nevojnih prijetnji i da se značaj vojnih prijetnji i dalje smanjuje. Slovenska javnost je osjetljiva na ljudska prava i zaštitu okoline i također se zalaže za kulturu mira i nenasilja. Vojsci nije dozvoljeno da se miješa u civilna pitanja, dok su represivne državne institucije (vojska i policija) dobile iznimno malo povjerenje što se tiče očuvanja nezavisnosti i suverenosti države. Još jedna tipična karakteristika je socijalno-ekonomski determinizam javnosti koji daje prednost prijetnjama, vrijednostima i ciljevima socijalne i ekonomske prirode. U nastavku predstavljamo podatke o ugroženosti Slovenije, njezinom članstvu u NATO-u i o razvoju Slovenske vojske, posebno o njezinim zadacima, učesću u mirovnim operacijama i načinu njezinog popunjavanja vojnicima.

Percepcija prijetnji Sloveniji

Počet ćemo tumačenjem podataka o tome kakvo je shvaćanje javnosti o opasnostima po sigurnost Slovenije, pri čemu mislimo na državu, društvene grupe i pojedince. U teoriji govorimo o 'realnim prijetnjama' – vojna i politička situacija u okruženju određene zajednice, učestalost i snaga prirodnih i tehničkih katastrofa, ekološki uvjeti i sl., te o 'percipiranim prijetnjama', koje pojedinci subjektivno opažaju kao prijetnje i koje se odražavaju u javnom mnijenju. To znači da sistem nacionalne sigurnosti funkcionira u dva 'sigurnosna' okruženja, 'realnom' i 'percipiranom': prvo je područje prakse u kojem sistem nacionalne sigurnosti nastoji osigurati efikasnu obranu i zaštitu zajednice od različitih opasnosti koje ugrožavaju njene kulturne i materijalne vrijednosti i interese; drugo je područje percepcija, odnosno stav prema sistemu nacionalne sigurnosti i osjećanje (ne)sigurnosti koje se za njega vezuje. Sistem nacionalne sigurnosti tako funkcionira u interakciji sa 'dvostrukim' okruženjem: prvo je okruženje unutrašnjih i vanjskih prijetnji sigurnosti, koje predstavljaju prvobitan razlog postojanja, strukture i organizacije sistema nacionalne sigurnosti, a drugo je okruženje sigurnosti kao vrijednosti u kojem predodžba o sistemu nacionalne sigurnosti utječe na percepciju javnosti o sigurnosti i na njeno povjerenje u različite dije-

love sistema. To znači da sigurnost nije samo 'stvar strategije' već i 'stvar duha' – državi, socijalnim grupama i pojedincima potrebni su i realna sigurnost i osjećanje sigurnosti.

Ako bismo ova razmatranja predstavili na konkretniji način, mogli bismo reći da stupanj realnih i percipiranih prijetnji uglavnom ovisi o odnosu između opasnosti koje izazivaju razne prijetnje i spremnosti zajednice da se time organizirano, sistematično i učinkovito pozabavi.

U kojoj mjeri sljedeći faktori ugrožavaju sigurnost Slovenije (prosječna vrijednost na skali: 1-nimalo, 2-slaba prijetnja, 3-srednja prijetnja, 4-snažna prijetnja) prikazano je u tablici 1.

Tablica 1: Percepcija prijetnji Sloveniji (N=1065)

droge, narkotici	3,28
kriminal	3,28
prometne nesreće	3,16
nezaposlenost	3,26
degradacija životne sredine	2,91
siromaštvo	3,08
nizak natalitet	3,09
ekonomski problemi	2,92
samoubojstva	2,82
rasprodaja društvene imovine	3,06
prirodne i tehnološke katastrofe	2,62
izbjeglice, nelegalno useljavanje	2,59
unutrašnja politička nestabilnost	2,59
zarazne bolesti, AIDS, i dr.	2,21
zaostajanje u nauci i tehnologiji	2,47
ekstremni nacionalizam	2,14
terorizam	1,87
sukobi na teritoriju bivše Jugoslavije	2,31
vojne prijetnje drugih zemalja	1,76

Kao što se vidi iz tablice 1, naši ispitanici smatraju da su nevojne prijetnje ključne za sigurnost Slovenije: droga i narkotici (negativne pojave koje prate proces 'vesternizacije' uključuju i povećan broj uživaoca droge u našem društvu), kriminal (stopa kriminala je svake godine sve viša, i to naročito organiziranog međunarodnog kriminala u vezi sa trgovinom drogama i nelegalnim useljavanjem), nezaposlenost (koja posljednjih godina opada i sada je dostigla nivo od 7 posto po standardima Međunarodne organizacije rada), prometne nesreće (na cestama Slovenije godišnje gine oko 300 ljudi), nizak

natalitet (problem prirodne reprodukcije i starenja stanovništva), siromaštvo (općenito govoreći Slovenija je relativno razvijena zemlja koja se može usporediti sa Grčkom i Portugalom, ali njeno društvo prolazi kroz proces izražene stratifikacije koja u socijalno-ekonomskom smislu ugrožava neke društvene slojeve), rasprodaja društvene (državne) imovine i drugi ekonomski problemi (nepravедna privatizacija, nejasna perspektiva nekih industrijskih grana), i degradacija životne sredine (nuklearna elektrana, kemijska industrija, industrijski otpad, globalni ekološki problemi).

Iz tablice se također vidi da se terorizam i vojne prijetnje ne sagledavaju kao značajne, što samo potvrđuje trend zabilježen u Sloveniji tokom proteklog desetljeća.¹ Tipičan trend odražava i to što su prosječni brojevi kada se govori o prijetnjama niži nego prethodnih godina, što znači da se društvo svake godine osjeća sve sigurnijim.

Mogli bismo reći da je shvaćanje prijetnji manje-više u skladu sa realnošću – po završetku hladnog rata vojne prijetnje se povlače, a u prvi plan izbijaju nevojne prijetnje. Podaci SIPRI pokazuju da broj oružanih sukoba u svijetu opada, i da je najveći broj njih u toku proteklog desetljeća bio unutrašnje prirode (takozvani unutardržavni sukobi).² Nevojne prijetnje su dobile veći značaj; iako su postojale i ranije, izgleda da nam je tek smanjena mogućnost velikog vojnog sukoba omogućila da sagledamo kolika je njihova važnost za sigurnost i stabilnost međunarodne zajednice. Takve prijetnje su vezane za ekonomsko i socijalno područje, ekološka pitanja, masovne migracije, zdravlje i epidemiološke uvjete, terorizam, nelegalnu trgovinu drogom i oružjem, područje informacijskih i komunikacijskih tehnologija i prirodne, odnosno tehničke katastrofe.

Članstvo Slovenije u NATO-u

Slovenija je nakon osamostaljenja 1991. godine i međunarodnog priznanja koje je slijedilo, pokušala uspostaviti svoju sigurnost na dvije razine: na nacionalnoj razini putem izgradnje sistema nacionalne sigurnosti, koji je u prošlosti u velikoj mjeri bio ovisan o zajedničkoj federalnoj državi, i na međunarodnoj razini putem uključivanja u euro-atlantske integracijske procese. Potencijalno članstvo Slovenije u NATO-u bila je prilično kontroverzna tema u slovenskoj javnosti. Na jednoj strani bilo je stajalište političke i činovničke elite, koja se trudila što prije državu povezati sa NATO-om, dok je na

1

Sasvim suprotno tome, građani Europske Unije su 2003. godine sagledavali međunarodni terorizam kao najveću prijetnju europskoj sigurnosti; naime 82% ispitanika smatralo je da međunarodni terorizam predstavlja prijetnju (govor Javiera Solane "Sigurna Evropa u boljem svijetu" na godišnjoj konferenciji Instituta za sigurnosne studije u Parizu, 30. juna 2003. godine).

2

Vidi: *Godišnjak SIPRI* od 1995-2004. godine.

drugoj strani bilo mnijenje javnosti, koja je pokazivala veliku mjeru skepticizma glede članstva Slovenije u NATO-u³.

Podaci o odnosu slovenske javnosti prema NATO-a dostupni su od 1994. godine nadalje: tada je velik dio javnosti smatrao da se Slovenija treba sama pobrinuti za svoju sigurnost iako bi to bilo skuplje, a ne postati ovisna o zapadu, odnosno NATO-u (64%). Godinu dana nakon toga relativna većina javnosti (44%) prihvaćala je vladine napore za članstvo Slovenije u NATO-u, dok je skoro polovica ispitanika bila indiferentna (33%) ili neodlučna (14%). Članstvu Slovenije u NATO-u protivilo se 9% ispitanika. Taj rezultat bio je daleko ispod očekivanja političke elite pa je predstavljao priličan šok i razočarenje. Ispostavilo se da članstvo Slovenije u NATO-u nije samo po sebi prihvatljivo i da će trebati tu ideju u javnosti sistematično i stručno opravdati.

U razdoblju od 1996. do 2001. podrška javnosti članstvu Slovenije u NATO-u u prosjeku je bila relativno visoka i stabilna (malo ispod 60%), oponiranje toj ideji bilo je na niskoj i stabilnoj razini (malo ispod 20%), dok je grupa neodlučnih ispitanika bila relativno velika (oko 20%). Zanimljivo je da je u tom razdoblju podrška bila niža nakon odluke Sjevernoatlantskog saveza u Madridu 1997. godine da Slovenija neće dobiti pozivnicu u prvom krugu proširenja NATO-a nakon hladnog rata: oponiranje se nije znatno povećalo, barem ne do 2001. godine, ali je broj neodlučnih ispitanika narastao na račun niže podrške. Ukrštavanje podataka o članstvu Slovenije u NATO-u iz 2001. godine (53% za, 24% protiv, 23% neodlučnih) sa nezavisnim varijablama (Tablica 2), pokazalo je da članstvo države u NATO-u više podupire mlada populacija ispod 30 i stara iznad 60 godina starosti, manje obrazovani, muški, iz urbanih područja, desne političke orijentacije i oni koji su zadovoljni sa životom u Sloveniji. Religija, odnosno ateizam pri tom pitanju nisu igrali značajnu ulogu. Zanimljivo je da su oni koji su imali više informacija o NATO-u više podržavali članstvo Slovenije u toj organizaciji i obrnuto.

Tablica 2: Ukršteni podaci: Članstvo Slovenije u NATO-u po nezavisnim varijablama

---

Članstvo Slovenije u NATO-u	
+	-
niža obrazovanost	viša obrazovanost
muška populacija	ženska populacija
urbano područje	ruralno područje
desna politička orijentacija	lijeva politička orijentacija
starsna grupa ispod 30 i iznad 60	starsna grupa između 30 i 60
zadovoljni sa životom u Sloveniji	nezadovoljni sa životom u Sloveniji
religioznost, ateizam	

Podaci o javnom mnijenju dobiveni telefonskim anketama u 2002. i na početku 2003. godine pokazuju znatno nižu podršku uključivanju Slovenije u Sjevernoatlantski savez. U veljači 2003., mjesec dana prije referenduma o članstvu Slovenije u NATO-u, podrška je bila na najnižoj razini u posljednjem desetljeću (37% za, 36% protiv, 27% neodlučenih), što je uzrokovalo žestoku informacijsku kampanju vlade i seriju posjeta visokih dužnosnika NATO-a, EU i pojedinih zemalja članica (Solana, Robertson, Rasmussen, Fischer i drugi). Već u početku ožujka podrška je narasla na 48% dok je oponiranje palo na 28% ispitanika.

23. ožujka 2003. godine održan je referendum o članstvu Slovenije u NATO-u. Na biračka mjesta izašlo je 60% birača, koji su većinom glasova (66,1% za, 33,9% protiv) odlučili da Slovenija postane članica Sjevernoatlantskog saveza. U anketi iz listopada i studenog iste godine, većina ispitanika smatrala je da je to za Sloveniju bila korisna odluka (59% korisna, 28% nekorisna, 13% neopredijeljen).

Slovenska vojska: Ima li ona budućnost?

Slovenska vojska kao institucija uživa relativno veliku podršku javnosti pa većina ispitanika obuhvaćena istraživanjem javnog mnijenja 2001. godine nije sumnjala u njenu budućnost. Više od polovine anketiranih (58%) smatralo je da će oružane snage biti potrebne Sloveniji i ubuduće. Skepticizam u pogledu budućnosti vojske izrazila je jedna trećina ispitanika. Slika koju je dalo istraživanje iz 2003. godine je u značajnoj mjeri drugačija: samo 47% slovenske javnosti smatra da će Sloveniji i u budućnosti biti potrebne oružane snage, dok je sumnje u pogledu budućnosti vojske izrazilo oko 50% anketiranih.

Zadaci vojske: Pomoć u slučaju nesreća

Slovenska javnost sagledava ulogu Slovenske vojske u postizanju nacionalne sigurnosti kroz njenu sposobnost da odbrani zemlju od napada izvana, vojnu obuku i bojnu spremnost, međunarodne mirovne misije i tradicionalne mirnodopske aktivnosti vojske u spašavanju i pružanju pomoći u slučaju nesreće. Riječ 'tradicionalne' upotrijebljena je s namjerom, jer je pomoć vojske u slučaju nesreće uloga koja u percepciji javnosti vuče korijene još iz vremena Jugoslavenske narodne armije, koja je uvijek među prvima pritjecala u pomoć u slučaju prirodnih katastrofa. Iako su specijalizirane jedinice Agencije za zaštitu i spašavanje u Sloveniji već dobro organizirane i opremljene, od vojske se, barem u javnosti, očekuje da u slučaju nesreće odmah krene u pomoć. Stoga vrijedi potvrditi pretpostavku da je pomoć vojske u slučaju prirodnih i tehnoloških katastrofa tradicionalan izvor društvene legitimnosti vojske. Si-

tuaciju komplicira odredba članka 37. *Zakona o obrani* kojom se predviđa da se vojska može uključiti u pružanje pomoći u slučaju nesreće samo ako to odluče civilne vlasti na zahtjev komandanta civilne zaštite ili njegovog zamjenika. Znajući da oba aktera nacionalne sigurnosti, Slovenska vojska i Agencija za zaštitu i spašavanje, zavise od istog budžeta za obranu (u okviru kojeg ova druga ima svoj relativno nezavisan budžet), očigledno je da će sukob oko oskudnih sredstava često spriječiti civilne organe za zaštitu i spašavanje da zatraže pomoć vojske. Zahtjev za pomoć bi značio da sistem zaštite i spašavanja nije sposoban da se sam izbori sa nesrećom i da, prema tome, nema pravo na sredstva koja trenutno prima. Sa druge strane, vojska bi, ako bi često učestvovala u pružanju takve pomoći, također tražila dodatna sredstva iz budžeta za obranu kako bi se bolje pripremila za taj zadatak. Tako se događa da se dva aktera nacionalne sigurnosti međusobno nadmeću, dok građani koje pogadaju katastrofe mjere društvenu prihvatljivost oružanih snaga njihovim učešćem u pružanju pomoći ugroženima. Prema podacima istraživanja iz 2003. godine, 63% anketiranog stanovništva smatra da bi vojska trebala samoinicijativno pružati pomoć u slučaju prirodnih katastrofa, dok 31% stanovništva smatra da bi vojska trebala sačekati poziv civilnih vlasti.

Pretpostavku (i očekivanje javnosti) da je pomoć u nesreći osnovni zadatak vojske potvrđuju i istraživanja javnog mnijenja u proteklih dvadeset godina. Shvaćanje zadataka vojske u tom periodu, poklapa se sa još jednim pokazateljem – opadanjem značaja percepcije vojnih prijetnji (vidi tablicu 1). Osim toga, slovenska javnost najvećim djelom shvaća pomoć vojske u velikim nesrećama kao njen osnovni operativni zadatak. Prema mjerenjima javnog mnijenja od 1982. godine pa nadalje, postotak onih koji se slažu sa stavom da "vojska treba da pomogne u prirodnim, ekološkim i drugim nesrećama" varira između 83 i 98. Po mjerenjima iz 1999. godine, prihvaćanje ovog stava iznosilo je 95%, a 2001. i 2003. godine 93%.⁴ Po mišljenju javnosti vojna obrana domovine je tek drugi po prihvativosti cilj Slovenske vojske.

Učešće Slovenske vojske u mirovnim operacijama

Policijska (constabulary) uloga oružanih snaga vezana je za zadatke koji su sasvim novi u svijesti o odgovornostima vojske u Sloveniji. Masovna vojska bivše SFRJ bila je zamišljena za obranu domovine i obranu ustavom uspostavljenog političkog i društvenog sistema i trebala je, u skladu sa iskustvima iz prošlog rata (gerilskog ratovanja u Drugom svjetskom ratu), biti sposobna

4

U zemljama Zapadne Europe, očekivanja javnosti da će se vojska uključiti u pružanje pomoći u slučaju nesreće pokazuju da je to jedna od post-modernih neratnih vojnih operacija (Operations Other Than War). Prema Eurobarometru, 54.1, istraživanju javnog mnijenja u zemljama Europske Unije kojim su 2001. godine mjereni stavovi građana EU o pitanjima sigurnosti (Manigart, 2001), ovakav zadatak vojske privlači veliku pažnju javnosti: prosječno prihvaćanje iznosi 91% u svim zemljama EU, ali se samo u Španjolskoj i Luksemburgu, kao i u Sloveniji, smatra da je to najznačajniji zadatak vojske.

da vodi dug narodnooslobodilački rat. U istom pravcu je bilo usmjereno i obrazovanje za obranu u društvu uopće. Iako je Jugoslavenska narodna armija učestvovala u mirovnim operacijama sa dobrovoljačkim postrojbama, kao na primjer na Sinaju i u demilitariziranoj zoni između Iraka i Irana, jugoslavenskim građanima uglavnom nisu bili poznati ovi netradicionalni zadaci masovne narodne armije.

Kraj hladnog rata doveo je do oživljavanja i intenziviranja mirovnih operacija u kriznim regijama širom svijeta. Slovenska javnost i donosioci odluka također su se suočili sa novim konceptom upotrebe vojske, koji podrazumijeva da se dobro pripremljene jedinice šalju izvan zemlje da služe u mirovnim misijama. Tu novu logiku nije bilo lako primijeniti u Sloveniji gdje je, poslije sukoba sa vojskom bivše SFRJ, i dalje prevladavala doktrina teritorijalne obrane domovine. Među nedostacima koje je slovenska vojska naslijedila 1994. godine, prvu prepreku predstavljala je doktrina teritorijalne obrane. Ta vrsta vojske koja brine o lokalnoj sigurnosti može se upotrijebiti samo na teritoriju na kojem je obučavana. Manevarske sposobnosti takve vojske, u kojoj regruti služe rok blizu svojih domova i upisuju se u rezervne postrojbe u svom domaćem području, veoma su male i ona je uglavnom organizirana za obranu lokalne zajednice. Drugu prepreku predstavljale su pripreme i mjere na području sigurnosti koje je Slovenija poduzimala zbog događaja u Jugoistočnoj Europi početkom devedesetih godina prošlog vijeka. Pošto su se u neposrednom susjedstvu, u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, odvijala dva značajna rata, slovenska javnost je bila uglavnom okupirana karakteristikama potencijalnog neprijatelja sa područja Jugoistočne Europe.⁵

Devedesete godine su u pogledu mnogo čega bile odlučujuće za Slovensku vojsku. Kraj ratova u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini donio je nove elemente post-hladnoratovskog perioda, međunarodne vojnike, civilne službenike i međunarodne organizacije. Internacionalizacija vojnih aktivnosti u post-konfliktnim područjima je naveliko izražena u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, a kasnije i na Kosovu i u Makedoniji.

Drugi odlučujući moment u tom periodu bilo je uspostavljanje NATO programa Partnerstvo za mir, kojem je Slovenija pristupila u ožujku 1994. godine. Kako bi se organizacijski što bolje pripremila za aktivnosti na području međunarodne sigurnosti, Slovenija je odlučila da svoje oružane snage – Teritorijalnu obranu – preimenuje u Slovensku vojsku, i da uspostavi veći profesionalni korpus sačinjen uglavnom od profesionalnih vojnika, dočasnika i časnika. Do kraja 1994. godine, organizirana je posebna vojna postrojba sastavljena isključivo od profesionalaca, pod imenom 10. bataljon za međunarodnu suradnju. Ona je obučena za suradnju sa drugima u međunarodnim vojnim vježbama, za učešće u postrojbama bilateralne i multilateralne vojne suradnje, a kasnije i za učešće u mirovnim operacijama. Od samog početka,

5

Podaci prethodnog istraživanja javnog mnijenja (1991-93.) pokazuju da je strah da će se ratovi iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine proširiti na Sloveniju bio dosta velik (59-72%). Vidi arhive Centra za istraživanja javnog mnijenja, Instituta društvenih znanosti Univerziteta u Ljubljani.

osnovna funkcija 10. bataljona bila je vojna diplomacija, koja je pomogla da se Slovenija prikaže kao zemlja koja je zainteresirana za međunarodnu suradnju i istovremeno sposobna za ispunjavanje profesionalnih vojnih zadataka izvan granica zemlje. Suradnja u mirovnim operacijama koju su kao novu ulogu Slovenske vojske uveli slovenski političari imala je dvostruku funkciju: (1) da međunarodnim organizacijama kao što su NATO, EU i UN ukaže na to da je Slovenija spremna da sa drugima podijeli teret međunarodne sigurnosti i 2) da pokaže međunarodnoj zajednici da je Slovenska vojska dovoljno efikasna da surađuje sa suvremenim europskim vojskama (Malešič i Jelušič 2003:490).

Slovenski vojnici prvi put su raspoređeni izvan zemlje u okviru operacije ALBA u Albaniji 1997. godine, da bi odmah zatim jedan vod vojnika iz 10. bataljona bio upućen na Cipar u okviru mirovne operacije UNFICYP. Od tada je Slovenska vojska učestvovala u snagama kao što su UNTSO, UNMIK, SFOR, ISAF i KFOR. Ukupan broj vojnika koji su u proljeće 2005. angažirani u mirovnim operacijama u inozemstvu iznosi preko 200.

Slovenski političari raznih nivoa i formata nudili su, dakle, učešće slovenskih vojnika u operacijama UN-a i NATO-a kao dokaz odgovornosti zemlje za međunarodni mir i stabilnost. Da bi ostvarila politička očekivanja Slovenska vojska je, i dalje opterećena potrebom da obučava regrute, odlučila da uspostavi neku vrstu vojske sa dva kolosijeka. Jedan bi činile postrojbe sastavljene od regruta i rezervista, koje bi se trebale boriti za obranu zemlje, dok bi drugi dio, u čijem bi sastavu bili npr. 10. bataljon, vojna policija i ratno zrakoplovstvo, bio popunjen isključivo profesionalcima i činio vojnu organizaciju sa manjim, profesionalnim, pokretljivim i fleksibilnim postrojbama.

Javno mnijenje se 2003. godine u prilično velikoj mjeri izjašnjavalo u prilog ovakve vojne uloge Slovenske vojske. Suradnju u humanitarnim operacijama bez nošenja oružja podržavalo je 87% ispitanika, dok su mirovne operacije uz nošenje oružja za samoobranu bile prihvatljive za 73%, a operacije nametanja mira za samo 37% anketiranog stanovništva. Podrška javnosti smanjuje se ne samo u zavisnosti od nivoa predviđene upotrebe sile, već i od udaljenosti od kuće: angažiranje vojske bliže Sloveniji ima veću podršku, i obrnuto.

Predstavnici Slovenske vojske često daju javne izjave u kojima podvlače značaj suradnje u mirovnim operacijama. Oni to obično objašnjavaju pozivajući se na post-moderne motive vojske uopće, navodeći da su mirovne operacije područje koje omogućava stjecanje neposrednog operativnog iskustva osoblja koje nema drugih mogućnosti da smanji vojni alarmizam. Ponekad se spominju i pre-moderni motivi, uglavnom da bi se istakle altruističke karakteristike mirovnog angažmana, kako bi javnost stekla utisak da vojska igra ulogu neke vrste mirovnog aktivista u kriznim područjima. Pripisivanje mirovnog aktivizma vojsci trend je koji neki stručnjaci nazivaju 'demilitarizacija vojske' (npr. Karl Haltiner), a koji proističe iz promjena vrijednosti u društvu, i njegovih shvaćanja da vojska treba da izbjegne surovu obuku i opasne vježbe. S obzirom na to da obitelji imaju manje djece nego nekada, one

nisu spremne riskirati život, često jedinog djeteta, za vojne svrhe ili zbog obučavanja regrutne vojske.

Uopće, neke post-moderne vojne operacije, izuzev rata, nailaze na dobar prijem kod slovenskih građana. Prema istraživanjima javnog mnijenja, postoje četiri vrste operacija tog tipa: mirovne i humanitarne operacije, koje prihvaća 78% anketiranog stanovništva⁶; borba protiv terorizma koju prihvaća 72% ispitanika⁷; policijska pomoć u kontroli masovnog useljavanja, koju prihvaća 67% ispitanika; i policijska pomoć u uspostavljanju reda i mira, koja je znatno manje prihvaćena (51%). Tokom 2000 – 2001. godine policijske misije Slovenske vojske na teritoriju Slovenije nisu bile moguće po zakonu. Međutim, imajući u vidu da je u to vrijeme Slovenska policija bila preopterećena zbog masovnog useljavanja iz Kine, Sjeverne Afrike, Irana, Iraka i još nekih arapskih zemalja (45000 ljudi je zaustavljeno i upućeno da traži azil) vojna pomoć bi bila veoma poželjna.⁸ U skladu sa revidiranim Zakonom o obrani (članak 37), danas je moguće da vojska pomaže policiji u čuvanju granice. Međutim, donosioci odluka u Sloveniji svjesni su da vojnom osoblju nedostaju odgovarajuća obuka i vještine za izvršavanje takvih policijskih zadataka. Neodgovarajuće angažiranje vojnih postrojba na policijskim zadacima izazvalo bi kritiku javnosti i gubitak legitimnosti, zbog čega je mnogo sigurnije ne koristiti vojsku za tipično policijske poslove i opteretiti policiju, nego riskirati probleme sa javnošću zbog dodatnog (marginalnog) zadatka vojske.

Slovenska vojska: regrutna ili profesionalna?

Stručnjaci i političari su posljednjih godina povremeno postavljali pitanje najboljeg načina za popunu Slovenske vojske vojnicima. Takve diskusije su ponekad bile politički motivirane a argumenti koji su korišteni nisu se zasnivali na rezultatima znanstvenog i stručnog rada u zemlji i inozemstvu. Ipak, izgleda da je najmanji zajednički nazivnik svih tih argumenata bila tvrdnja da je institucija univerzalne vojne obaveze u Sloveniji u ozbiljnoj krizi. Ključni indikatori krize bili su velika zdravstvena nesposobnost regruta (često posljedica izbjegavanja obaveze), visoka stopa prigovora savjesti, nepovoljni demografski trendovi i neoperativnost slovenske vojske. Popunjavanje vojske pretežno vojnim obveznicima bilo je sve manje u skladu sa sigurnos-

6

Evrobarometar 2001. godine pokazuje da 80% građana zemalja EU prihvaća takve misije (Manigart, 2001:9).

7

Iako slovenska javnost, u principu, podržava borbu oružanih snaga protiv terorizma, ona istovremeno smatra da je najznačajnija mjera protiv terorizma (60%) eliminiranje uzroka terorizma (siromaštvo, nepravda, vjerska netrpeljivost i sl.). Upotreba vojske je tek na četvrtom mjestu (4%) iza obavještajnih aktivnosti (19%) i diplomacije (9%).

8

Haltiner (2000:18-19) navodi da je vojska učestvovala u takvim operacijama unutrašnje policijske pomoći u Italiji, Irskoj, Austriji i Švicarskoj.

nom situacijom u Europi i ulogom Slovenije u njoj, sa vrijednosnom orijentacijom post-industrijskog (post-modernog) društva i novom ulogom i zadacima suvremenih oružanih snaga.

Europsko sigurnosno okruženje, društvena sredina u Sloveniji, koja pokazuje karakteristike post-modernog društva (prilično intenzivan proces pluralizacije i individualizacije društva, specijalizacije i profesionalizacije društvenih uloga, nepovoljni demografski trendovi...), stvarne i percipirane prijetnje (kao što se vidi, neposredne vojne prijetnje praktično nestaju iz svijesti javnosti, dok nevojne prijetnje postaju sve značajnije za sigurnost zajednice), novi zadaci oružanih snaga poslije hladnog rata (mirovne operacije, upravljanje krizama i humanitarne intervencije) i drugi faktori zahtijevali su sveobuhvatnu i dubinsku analizu čimbenika koji utječu na odlučivanje o najpogodnijem načinu popunjavanja Slovenske vojske.

Mi stručnjaci zastupali smo mišljenje da postoje četiri rješenja da se popravi situacija u popunjavanju Slovenske vojske u skladu sa zahtjevima sigurnosti društva, kulture, vrijednosti i ekonomije post-moderne države. Ipak, politička prihvatljivost ili sigurnosna utemeljenost nekih od njih bila je krajnje neizvjesna: (1) temeljita reforma opće vojne obaveze, (2) ukidanje ili privremena suspenzija regrutacije i uvođenje profesionalne vojske, (3) zadržavanje opće vojne obaveze i zaključivanje profesionalnih ugovora sa određenim brojem regruta o dobrovoljnom produženju njihovog vojnog roka uz postepen prijelaz na u potpunosti profesionalno popunjavanje oružanih snaga, (4) uvođenje građanske (ili nacionalne) službe za sve mlade ljude, i muškarce i žene, pri čemu bi jedna od mogućnosti u tom okviru bilo i odsluženje vojnog roka (Malešič 2003:174).

Stav javnosti prema popuni oružanih snaga samo je jedan od mnogih čimbenika koji su utjecali na odluku državnih organa. Oni su uzeli u obzir povijesna iskustva, vojne i nevojne prijetnje zemlji, funkcionalne aspekte, međunarodne saveze, socijalne, političke, psihološke, demografske, ekonomske i tehnološke čimbenike. Međutim, i stav javnosti bio je veoma značajan čimbenik, imajući u vidu vezu između javne podrške načinu popune vojske i njene legitimnosti. Istraživanje javnog mnijenja provedeno 2001. godine otkrilo je promjene u ovom trendu. Do 1999. godine veći dio javnosti podržavao je opću vojnu obavezu kao najpogodniji način za popunu slovenske vojske. Već 2001. godine relativna većina ispitanika (48%) opredijelila se za profesionalnu vojsku, dok je podrška regrutnoj vojsci značajno smanjena na 34%. Razlozi za ovu promjenu mogli bi se naći u spomenutoj krizi regrutnog sistema u Sloveniji, iskustvima drugih zemalja koje su ukinule vojnu obavezu i intenzivnoj političkoj i stručnoj debati o tom pitanju. Najvjerojatnije je da je ovakav stav prema profesionalnoj vojsci posredno vezan za shvaćanje prijetnji i nove uloge vojske koja iz njih proizlazi. Ukrštavanje podataka (tablica 3) pokazuje iznenađujuću činjenicu da mlada populacija (od 18-29 godina) ne daje veću podršku profesionalnoj vojsci od drugih starosnih grupa, kao i da je prihvaćanje profesionalne vojske u pozitivnoj korelaciji sa višim nivoom obrazovanja, višim prihodima i višim položajem ispitanika na društvenoj ljes-

tvici. Također je značajno da oni koji misle da će Sloveniji vjerojatno (40%), odnosno vrlo vjerojatno (18%) u budućnosti biti potrebna vojska, istovremeno smatraju da bi to trebala biti profesionalna vojska.

Tablica 3: Ukršteni podaci: Profesionalna vojska po nezavisnim varijablama

Profesionalna vojska	
+	-
visoko obrazovanje	nisko obrazovanje
visoki prihodi	niski prihodi
viši društveni sloj	niži društveni sloj
Sloveniji će trebati vojska	Sloveniji neće trebati vojska
starsosna grupa	

Vlada je 2002. godine odlučila ukinuti vojnu obavezu i uvesti u potpunosti profesionalnu vojsku, tako da je posljednji vojni obveznik izašao iz vojske u listopadu 2003., odnosno u prosincu iste godine sa civilnog odsluženja, kada se radi o vojnim obveznicima s prigovorom savjesti. U istraživanju 2003. godine odluku vlade da ukine vojnu obavezu i uvede profesionalnu vojsku podržale su dvije trećine ispitanika.

Zaključak

Iako se percepcija prijetnji u slovenskoj javnosti mijenjala tokom prošlog desetljeća, rezultati istraživanja (naročito posljednjeg iz 2003. godine) pokazali su da, kada se radi o prijetnji sigurnosti na nacionalnom nivou, slovenska javnost daje manji značaj vojnim, a veći nevojnim opasnostima kao što su problemi droge i kriminala, socijalno-ekonomskih teškoća, degradacije životne sredine, prirodnih i tehnoloških katastrofa i epidemiološko-zdravstvenih problema. Vojne prijetnje ocjenjene su kao uglavnom nepostojeće (oko polovine ispitanika) ili male (četvrtina ispitanika), dok se u drugom djelu spektra problemi droge i kriminala sagledavaju kao snažne (više od polovine ispitanika), ili srednje jake prijetnje (trećina ispitanika). Zanimljivo je da terorizam, za razliku od većine drugih europskih zemalja, u slovenskoj javnosti nije zapažen kao značajna prijetnja sigurnosti.

Članstvo Slovenije u NATO-u bila je tema koja je razdvojila slovensku političku elitu i javnost: prva je velikom većinom podržavala tu ideju, dok je javnosti u određenim momentima pokazivala veliku mjeru skepticizma. Najniža podrška javnosti tom projektu slovenske vlade bila je u veljači 2003. godine,

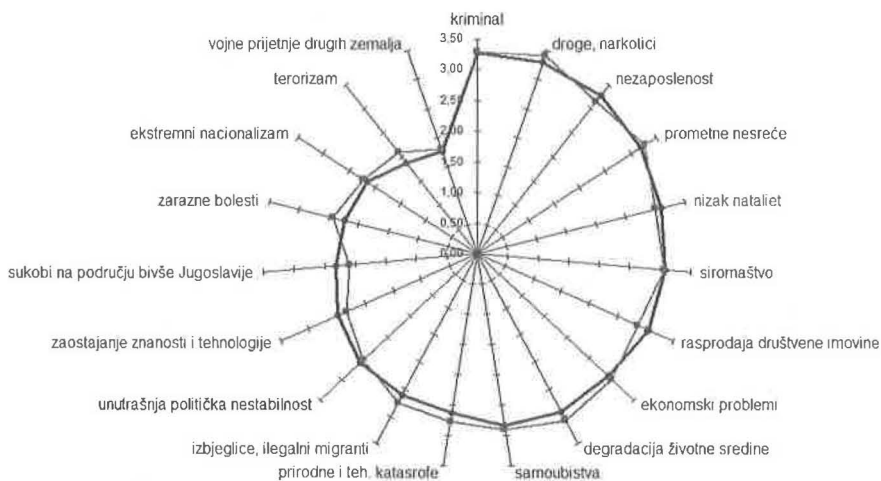
mjesec dana prije referenduma o članstvu Slovenije u NATO-u. Slijedila je informativna kampanja vlade i stranih dužnosnika pa je referendum uspio, a Slovenija je u travnju 2004. godine postala članica NATO-a.

Javnost smatra da je legitiman sistem nacionalne sigurnosti onaj koji podjednako jača svoje vojne i nevojne komponente. Iz podataka se jasno vidi da javnost zahtjeva da pripadnici oružanih snaga igraju aktivnu ulogu u zaštiti i spašavanju u slučajevima velikih nesreća. Ovakva uloga Slovenske vojske, izgleda, ima veći prioritet od same obrane zemlje. Podrška angažiranju vojske u mirovnim operacijama izvan zemlje prilično je velika i postojana. Ovakva mirovna i diplomatska uloga vojske postaje jedan od najznačajnijih izvora njene funkcionalne legitimnosti.

Zajedno sa promijenjenim shvaćanjem osnovnih zadataka vojske (pomoć u nesreći i vanjska diplomatska mirovna uloga umjesto obrane domovine) mijenjao se i stav o vrsti vojske koja će biti sposobna da ispuni nove zadatke i ciljeve koje ima kao članica Sjevernoatlantskog saveza. Tradicionalna, kroz vjekove masovna regrutna vojska ustupila je mjesto maloj, profesionalnoj i veoma pokretnoj vojsci – izbor koji je javnost podržala i pri donošenju i nakon realizacije te odluke.

Prilozi

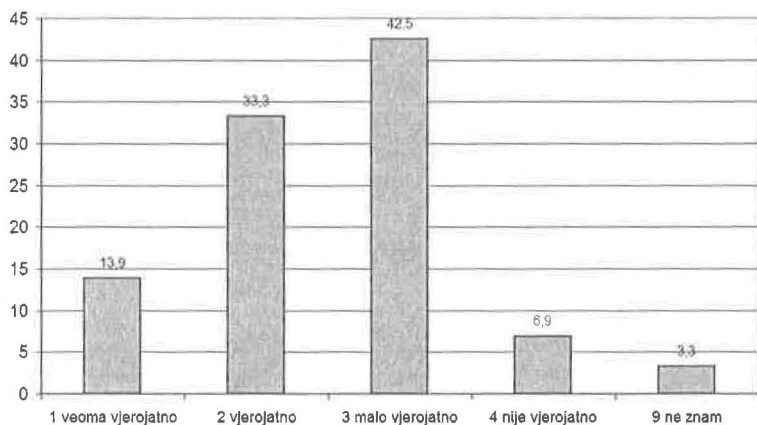
Prijetnje sigurnosti Slovenije

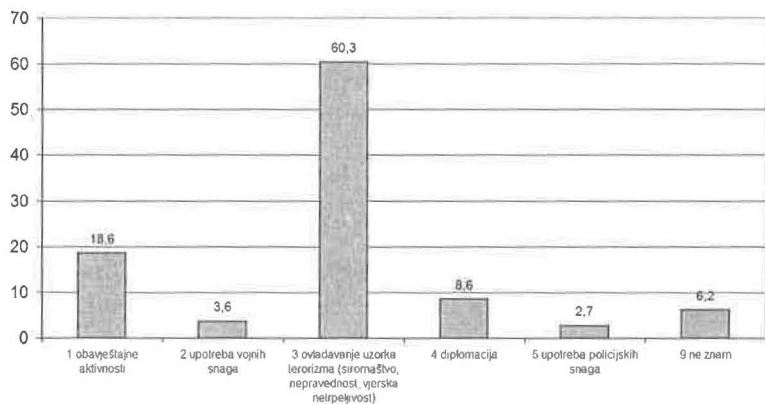
Zadaci oružanih snaga

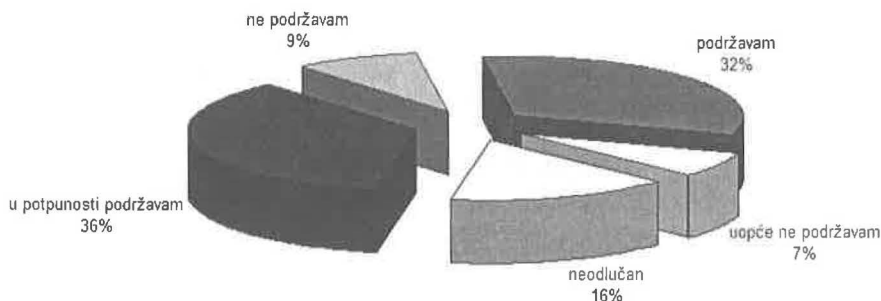
Vjerojatnost da će Sloveniji trebati vojska

Najznačajnije mjere protiv terorizma

Podrška ukidanju vojne obaveze

Literatura

- Burk, James, *The Public and the Military, Javnost/The Public*, Vol. I, 4, 1994.
- Hartl, Jan, *The Importance of Public Opinion in Security and Defence Policy-Making*, u: Vlachova, Marie (ed.), *The Public Image of Defence and the Military in Central and Eastern Europe*, Geneva, Belgrade, DCAF, CCMR, 2003.
- Van der Muelen, Jan, *Public Opinion and the Role of the Media*, u: Callaghan, Jean & Kernic, Franz (eds.), *Armed forces and International Security. Global Trends and Issues*, Munster, LIT Verlag, 2003.
- Manigart, Philippe, *Public Opinion and European Defense*, u: Callaghan, Jean & Kernic, Franz (eds.), *Armed forces and International Security. Global Trends and Issues*, Munster, LIT Verlag, 2003.
- Truce, Robert, *The Policy-Making Process: Actors and their Impact*, u: Reichert, John & Sturm, Steven (eds.), *American Defense Policy* (fifth edition), Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1982.
- ZAKON O OBRANI Republike Slovenije, 2004.
- Haltiner, Karl W., *Policemen or Soldiers? Organizational Dilemmas in the Constabularization of Armed Forces*, u: Marjan Malešič (ed.) *International Security, Mass Media, and Public Opinion*, Ljubljana: ERGOMAS, University of Ljubljana, 2000.
- Malešič, Marjan, *Conscription vs. All-Volunteer Forces in Europe*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2003.
- Malešič, Marjan i Jelušič, Ljubica, *Problematika narodnej bezpečnosti v očiah verejnosti: vnímanie NATO a vojska v Slovinsku*. Sociologia, *Ročník 35*, No. 5, 2003.

Maginart, Philippe, *Europeans and A Common Security and Defense Policy*, Brussels, Royal Military Academy, Chair of Sociology, 2001.

Maginart, Philippe, Jelušič, Ljubica, *European Defence Restructuring: Military and Public View*, Brussels, Official Publisher of the European Communities, 2001.

Godišnjaci SIPRI 1995-2004.

Solana, Javier, *A Secure Europe in a Better World*, speech at the annual conference of the Institute for Security Studies, Paris, June 30, 2003.

Summary

Public Perception of the Security in Slovenia

Authors assume that in the process of creation of the security policy in contemporary states and international institutions, the public opinion influence is becoming more relevant and immediate. Based on that fact the authors present the Slovenian public opinion dealing with chosen security issues, especially the threats Slovenia might be facing, its NATO membership and the development of the Slovenian army, stressing its role in the society, participation in the peace operations and the way of its recruiting. In this context the authors are pointing at the fact that, according to the public opinion expectations, the key assignment of the Slovenian army is to help in the cases of nature and technical accidents, and then, at the second place, the state defense. This reflects dramatic changes of the real and perceptive treats to Slovenia in the last decade.

Key words: public opinion, security, threats, NATO, Slovenian army, peace operations, professional army